COĞRAFYA Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU TÜRKİYE'DEKİ YER ŞEKİLLERİNİN OLUŞUM SÜRECİNE İÇ KUVVETLERİN ETKİSİ

TÜRKİYE'DE İÇ KUVVETLER

Türkiye'de yer şekillerinin oluşumunda iç kuvvetlerin rolü oldukça fazladır. Türkiye'nin genel olarak şekillenmesinde, yükselti ortalamasında, ana yer şekillerinin oluşumunda ve dağılışında iç kuvvetlerin etkisi belirgindir.

Türkiye'de Orojenez:

Türkiye'de Paleozoik'te meydana gelen Hersiniyen ve Kaledoniyen orojenezlerine bağlı olarak, Yıldız (Istranca) Dağları, Bitlis Dağları ile Batı Anadolu ve Zonguldak çevresinde birtakım dağ oluşumları meydana gelmiştir. Bu araziler uzun bir zaman sürecinde aşınmaya uğrayarak büyük ölçüde alçalmıştır. Türkiye'nin şekillenmesinde en etkili dağ oluşum sistemi Alp Orojenezi'dir. Tethis Denizi içinde biriken tortul tabakaları Senozoik'te Afrika ve Arabistan levhalarının Avrasya Levhası'na doğru hareket etmesi sonucu sıkışarak yükselmiştir. Kuzey-güney yönündeki bu yan basınçlardan dolayı Türkiye'de genellikle doğu-batı doğrultulu dağlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda Türkiye'de ana dağ kuşaklarını oluşturan kuzeyde Kuzey Anadolu Dağları, güneyde Toros Dağları oluşmuştur. Orojenik hareketler sonucunda meydana gelen kırılmalar, Türkiye'nin batısında horst ve graben alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Madra, Yunt, Boz, Aydın, Menteşe Dağları gibi kırıklı dağlar ile Gediz, Küçük Menderes, Büyük Menderes gibi graben alanları oluşmuştur .

Harita 1: Türkiye ve yakın çevresinin bulunduğu alanın bugünkü görünümü

Türkiye'de Epirojenez:

Türkiye'nin şekillenmesinde epirojenik hareketlerin de önemli bir yeri vardır. Bulunduğu arazi son 10-15 milyon yıldır kuzey ve güneyindeki levhaların sıkıştırılmasıyla kubbeleşerek toptan yükselmektedir. Bu nedenle Türkiye'de yükselti ortalaması fazla olan düzlüklere rastlanılmaktadır. Kuaterner Dönemi'nde Türkiye'nin batısındaki Egeid denilen kara parçası alçalarak sular altında kalmış ve Ege Denizi oluşmuştur. İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı ile Marmara Denizi'nin oluşumu da Türkiye'deki epirojenik hareketlerin diğer sonuçlarındandır. Ayrıca birikim alanı durumundaki Ergene Havzası ve Çukurova'nın günümüzde çok yavaş da olsa epirojenik olarak alçalmaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Türkiye'de Volkanizma:

Türkiye'de volkanik faaliyetler özellikle Senozoik'te yoğunlaşmıştır. Volkanik faaliyetler sonucunda meydana gelen volkanik dağlar, volkan konileri, maar, krater, kaldera gibi oluşumlara ülkemizde rastlanmaktadır. Türkiye'nin en yüksek noktasının bulunduğu Ağrı, Süphan ve Erciyes gibi dağlar volkanik oluşumludur. Günümüzde Türkiye'de aktif volkan bulunmamaktadır. Kula çevresindeki volkan konileri ve krater oluşumları, Nemrut Dağı'nda bulunan kaldera, Konya'daki Meke Maarı Türkiye'deki volkanizma izlerinin diğer örneklerindendir.

Fotoğraf 1: Erciyes Dağı ve Kapadokya

Fotoğraf 2:Kula volkan konileri (Manisa)

TÜRKİYE'DE DEPREMLER

Harita 2: Türkiye Deprem Tehlike Haritası (AFAD)

Yer kabuğunun zayıf ve hareketli kısımlarını oluşturan fay hatları, tektonik kökenli depremlere neden olmaktadır. Türkiye, aktif fay hatlarının yer aldığı bir ülke olması nedeniyle tektonik depremlerin sık görüldüğü bir ülkedir. Türkiye'de Kuzey Anadolu Fayı, Doğu Anadolu Fayı ve Batı Anadolu Fayı olmak üzere üç ana fay hattı yer almaktadır .

Türkiye'de ana fay hatlarına yakın alanlar tektonik deprem riskinin en fazla olduğu birinci dereceden deprem bölgesi olan yerlerdir. Bu alanlarda tarih boyunca depremler görülmüştür ve hâlen de görülmeye devam etmektedir. 1939 ve 1992 yıllarındaki Erzincan Depremleri, 17 Ağustos 1999'daki Kocaeli Depremi, 23 Ekim 2011'deki Van Depremi can ve mal kaybına neden olan yakın tarihte gerçekleşen depremlerdir. Türkiye'de, tektonik depremlerden başka karstik alanlarda çökme depremleri de oluşabilmektedir. Özellikle Taşeli, Teke ve Obruk platolarında bu tür depremler görülebilmektedir. Türkiye'de günümüzde aktif volkanik hareketler olmadığı için volkanik deprem tespit edilmemiştir.

SORULAR

Soru 1:

I.Tortul tabakaların sertlik durumu
II. Levhaların hareket etmesi
III. Volkanizma faaliyetlerinin görülmesi
IV. Bulunduğu bölgenin iklim özellikleri

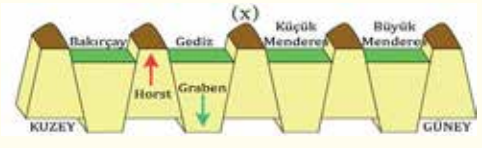
Yukarıdaki faktörlerden hangileri horst-graben, antiklinal-senklinal şekillerin oluşmasında etkilidir?

A) I ve II B) I ve III C) I ve IV
D) II ve III E) II ve IV

(Cevap A)

Soru 2:

Aşağıdaki şekilde, Batı Anadolu'daki horst ve graben sistemi verilmiştir.

Görselde (X) ile gösterilen yere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

A) Yunt Dağı B) Bozdağlar
C) Madra Dağ D) Aydın Dağları
E) Menteşe Dağları **(Cevap B)**

Soru 3:

Yukarıdaki Türkiye haritasında verilen merkezlerden hangisinde tektonik deprem yaşanma olasılığı diğerlerine göre daha azdır?

A) Muğla B) Erzincan
C) Mardin D) İstanbul
E) Osmaniye **(Cevap C)**

Soru 4:

Türkiye'nin arazi yapısıyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalara göre; Ergene Havzası ve Çukurova'nın çok yavaş da olsa alçaldığı ve bu sürecin hâlâ devam ettiği tespit edilmiştir.

Buna göre yukarıda verilen durumun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Orojenez B) Epirojenez
C) Volkanizma D) Deprem
E) Buzullar **(Cevap B)**